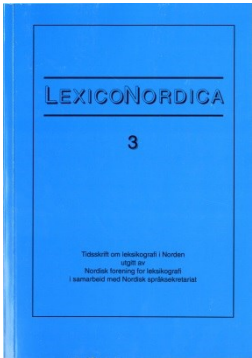


LexicoNordica

Forfatter:	Ela Dura, Sven-Göran Malmgren og Maria Toporowska-Gronostaj	
Anmeldt værk:	Jacek Kubicki. 1988. <i>Słownik szwedzko-polski/Svensk-polsk ordbok</i> . Stockholm: Natur och Kultur. Jacek Kubicki. 1995. <i>Słownik polsko-szwedzki/Polsk-svensk ordbok</i> . Stockholm: Natur och Kultur.	
Kilde:	LexicoNordica 3, 1996, s. 229-242	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive	

© LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre LexicoNordica (1-16) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Ela Dura, Sven-Göran Malmgren & Maria Toporowska-Gronostaj

Jacek Kubicki: *Słownik szwedzko-polski/Svensk-polsk ordbok*. Sthlm: Natur och Kultur 1988.

Jacek Kubicki: *Słownik polsko-szwedzki/Polsk-svensk ordbok*. Sthlm: Natur och Kultur 1995.

Med *Polsk-svensk ordbok* (häfter *PSO*) fullföljer Jacek Kubicki det projekt som han inledde på 1980-talet och som då resulterade i *Svensk-polsk ordbok* (häfter *SPO*). Det är ytterst glädjande att vi därmed äntligen har fått ett komplett svensk-polskt lexikografiskt hjälpmedel i mellanklassen (studieordboksklassen, för att använda en finlandssvensk term), inte minst med tanke på det sedan 1960-talet snabbt ökande antalet potentiella användare av ett sådant hjälpmedel; i dagsläget med en grov uppskattning flera tiotusental polacker, i synnerhet genom blandäktenskap och invandring till Sverige av andra orsaker, och åtskilliga tusen svenskar, till stor del genom blandäktenskap. I själva verket kan det vara så att polska tillhör de 6–8 främmande språk som flest personer med svenska som modersmål har praktisk anledning att lära sig. Något liknande kan gälla för polacker i förhållande till svenska.

Det är sålunda åtta år sedan *SPO* kom ut och det kan tyckas som om tyngdpunkten i recensionen borde ligga på den nyligen utkomna *PSO*. Men de båda ordböckerna bildar på flera sätt en oupplösbar enhet, inte minst med tanke på dikotomin aktiv/passiv (ordbok), och det kan därför inte undvikas att vi också kommer in en hel del på den äldre ordboken. Vi gör först en mer allmän genomgång, utgående från standardkriterier för värdering av tvåspråkiga ordböcker, och därefter genomför vi en mer intensiv kontrolläsning av 12 sidor i vardera ordboken. Dessutom prövar vi till sist den polsk-svenska ordboken praktiskt genom att läsa ett stycke polsk tidningstext med ordboken i handen.¹

1. Storlek, lemmaurval m.m.

¹ Om författarna: ED och MTG har polska som modersmål men är verksamma som lingvister i Sverige sedan länge; SGM har svenska som modersmål och behärskar polska tämligen väl. De avsnitt i det följande, där tonvikten ligger på ettdera av språken, ansvarar i första hand de(n) författare för som har detta språk som modersmål. Vi vill också tacka docent Olof Paulsson för värdefulla synpunkter.

Enligt baksidestexterna innehåller SPO ungefär 46.000 lemmen och PSO ca 37.000; en snabb kontroll tyder på att detta stämmer bra. Den svensk-polska ordboken är dock troligen inte (nämnvärt) större än den polsk-svenska, utan skillnaden i antalet uppslagsord beror huvudsakligen på olikheter i de båda språkens struktur. Svenska sammansättningar – som lemmatiseras – motsvaras i regel av polska fraser, som inte lemmatiseras. Exempelvis motsvaras det svenska lemmat **björntjänst** av den polska frasen *niedêwiedzia przys[]uga* (bokstavligt 'en björns tjänst') som tas upp under lemmat **przys[]uga** i den polsk-svenska ordboken (dock med fetstil i motsats till fraser i den svenska ordboken som ges i kursiv). För nordiska läsare ger därför siffran för den svensk-polska ordboken den bästa uppfattningen om ordböckernas storlek.

Med sina 46.000 lemmen bör SPO täcka ungefär 75% av lemma-beståndet i Svensk ordbok, som Kubicki också nämner som en av sina källor. Ett viss gallring i mängden av möjliga uppslagsord har alltså gjorts; vi kommer senare något in på frågan hur optimalt Kubickis urval kan anses vara.

Som alltid är täckningen av fraser och syntaktiska konstruktioner minst lika viktig som antalet uppslagsord. Inte minst häri ligger de båda ordböckernas styrka, något man kan få en första antydning om genom att slå på uppslagsord som **gå** eller **ligga** i SPO eller deras motsvarigheter i PSO (här är dock den svensk-polska ordboken betydligt utförligare.) Artikeln **gå** tar t.ex. upp 1 1/2 sida i SPO. Vi återkommer också till denna punkt.

I Sverige har på senare år etablerats en tradition att ange, inte antalet uppslagsord, utan antalet "ord och fraser" i ordböcker. Traditionen är på gott och ont, och vi vill inte utan vidare stödja den, men hade förlaget valt att räkna antalet "ord och fraser" i reklamen, så hade antalet blivit inemot det dubbla jämfört med antalet ord (68.000 ord och fraser i PSO och troligen fler i SPO).

2. Typografi, makrostruktur m.m.

Båda ordböckerna har en tydlig och överskådlig typografi. PSO är något spatiösare genom att den inte har rak högermarginal. Från estetisk synpunkt är dock SPO klart överlägsen, dels tack vare den raka högermarginalen, dels genom att den allmänt tycks vara mer påkostad (papperskvalitet, omslag m.m.). Det är faktiskt något av en njutning att hålla SPO i handen och bläddra i den.

I SPO tillämpas partiell nischning: sammansättningar och avledningar som hör till ett gemensamt grundord samlas under detta grundord, men endast i den mån bokstavsordningen inte bryts. Den konstanta delen av grundordet markeras med hjälp av ett lodrätt streck. Det kan diskuteras om det inte hade varit bättre att avstå från nischningen, i synnerhet med tanke på de polska användarna. Det lär ju vara så att även svenska användare har svårt att hitta rätt i svenska ordböcker som tillämpar nischning, t.ex. SAOL. Det förekommer också en viss överanvändning av lodstrecket i SPO, t.ex. i följande fall, där "efterlederna" inte är särskilt användarvänliga:

Fig. 1. Exempel på nischning i SPO (citrat, pietism)

För att bevara den alfabetiska ordningen vänder ordboken också någon gång på ett förvirrande sätt på ordningen mellan grundord och sammansättning:

*Fig. 2. Artiklarna **bjällerklang** och **bjällra** i SPO.*

Det torde inte vara särskilt lätt, allra minst för den polske användaren, att hitta artikeln **bjällra**! Här hade det naturligtvis varit bättre att avstå från nischningen. Så sker också vanligen i analoga fall i SPO, t.ex. vid **tavla** och dess sammansättningar.

I någon mån används lodstreck med samma funktion också i PSO. Även där blir det ibland användarvänligt, t.ex. i artikeln **próg** ('tröskel'; det polska ordet är enmorfemigt):

Fig. 3. Artikeln **próg** i PSO

3. Bruksanvisningar, ordboksgrammatik o.d.

Tyvärr måste man säga att anvisningarna till ordböckerna är alltför knapphändiga. Dels saknar man kortfattade grammatiska upplysningar om de båda språken – mer därom nedan –, dels borde vissa av ordböckernas konventioner, betingade av strukturella skillnader mellan de båda språken, ha utretts. Vi ska här nöja oss med två exempel på det senare.

Polskan har en rik verbböjning, som bl.a. möjliggör att ett pronomen ofta kan utelämnas. Exempelvis motsvaras ett svenskt *jag* eller *du* av en speciell verbändelse i polskan, i preteritum därtill av en ändelse som samtidigt anger genus. Ett svenskt verb i preteritum i en sats med pronomenet *jag* som subjekt kan därför motsvaras av två olika polska verbformer, en maskulin och en feminin. Kubicki har valt att genomgående översätta med maskulinformen, och det är i och för sig i sin ordning. Men detta borde förstås ha nämnts i inledningen.

Polskan saknar vidare bestämda artiklar. Ett polskt substantiv i ett exempel kan därför motsvaras av ett svenskt substantiv antingen i obestämd eller bestämd form. Ibland är båda översättningarna möjliga, men i PSO ges normalt bara den ena. Det är också fullt rimligt, men principerna bakom valet borde nog ha utretts något.

4. PSO och SPO som aktiva och passiva ordböcker

Det är uppenbart att PSO har ambitionen att, åtminstone i viss utsträckning, vara både en aktiv ordbok för polacker och en passiv ordbok för svenskar, och att motsvarande gäller för SPO. Baksidestexterna och inledningarna, liksom titlarna, är på båda språken i båda ordböckerna, och i var och en av ordböckerna finns helt klart uppgifter som är avsedda bara för svenskar och uppgifter som är avsedda bara för polacker. Å andra sidan kan man knappast vänta sig att SPO och PSO, tagna var för sig utan hänsyn till systerordboken, ska vara fullständiga både aktiva och passiva ordböcker. Det finns som bekant få exempel på detta i den allmänna tvåspråkiga ordbokslitteraturen, åtminstone i Norden – ett är Valerij Berkovs rysk-norska ordbok (jfr också Berkov 1996). I vårt fall skulle detta innebära exempelvis att varje svensk ekvivalent i den polsk-svenska ordboken vore försedd med fullständiga (eller i varje fall nödvändiga) uttals- och böjningsuppgifter varje gång den

uppträder, något som det än så länge saknas en svensk tradition för och som åtminstone i mellanstora ordböcker kanske vore för utrymmeskrävande. Men om man betraktar SPO+PSO som en enhet skulle de tillsammans kunna fylla alla de fyra funktionerna: både aktivt och passivt ordboksverk för både svenskar och polacker. (Så är t.ex. många av van Dales tvåspråkiga ordböcker med nederländska som ena språk upplagda.) Det är från denna synpunkt vi nu ska granska SPO+PSO, först på ett mer övergripande sätt (detaljer kommer senare). Dock är det naturligen så, att den passiva funktionen i stort sett kan fyllas av en enda ordbok, den polsk-svenska för svenskar och den svensk-polska för polacker.

a) PSO som passiv ordbok för svenskar

För den svenske användaren som konsulterar PSO för att få veta vad en polsk ordform betyder på svenska är inte minst tre saker viktiga – vi förutsätter att ordboken ö.h.t. tar upp det polska lemmat. Han måste hitta fram till den rätta polska grundformen, och om den svenska ekvivalent som ges är flertydig måste det framgå vilken betydelse som är aktuell. Dessutom är det givetvis viktigt att ordboken översätter ett hyggligt antal polska fraser med mindre förutsägbar innebörd. Det sista återkommer vi till längre fram i recensionen.

Den polska böjningsmorfologin är mycket komplicerad, och enligt vår mening är PSO en smula nyckfull, och lite väl sparsam, med hänvisningar från besvärliga (oregelbundna) ordformer till motsvarande grundformer. Man hänvisas visserligen från *bior'* 'jag tar' till *braç* 'ta' och från genitivformen *d"du* till grundformen *deszcz* 'regn', men man får ingen hänvisning från *szed[]* 'han gick' till grundformen *iÊç* 'gå' och ingen hänvisning från *pior'* 'jag tvättar' till *praç* 'tvätta'. Inte heller ges några böjningsuppgifter i artikeln **praç** – eller i någon annan verbartikel. Tyvärr saknar både PSO och SPO också förteckningar över oregelbundna – liksom över regelbundna – böjningsmönster. Det senare är f.ö. en av ordböckernas mera svårförståeliga brister; att ge listor åtminstone över starka och oregelbundna verb är ju vanligt i svensk tvåspråkslexikografi. Däremot hänvisar PSO ordentligt enligt gängse konventioner inom slavisk lexikografi från perfektiva verb(varianter) till motsvarande imperfektiva. Men man måste konstatera, att den svensk som ska använda PSO som en passiv ordbok helst bör kunna en hel del polska.

PSO:s system för betydelsedifferentiering fungerar i stort sett väl. Med hjälp av synonymer, översättningar av polska fraser längre fram i artikeln (med svenska sammansättningar som ekvivalenter), fackområdesangivelser m.m. leds den svenske användaren i allmänhet till den

rätta av de möjliga betydelserna. Dock är det från hans synpunkt en nackdel att fackområdesangivelserna ges på polska. Ett litet utdrag ur en artikel ser ut så här:

poziom /.../ bud plan /.../.

För den svenske användaren, som om inte annat kan vara ovan vid polska förkortningar, hade det varit bättre om det hade stått "bygg(nadskonst) plan". Ett utdrag ur en annan artikel ser ut på följande sätt:

pozew /.../ praw stämning /.../

Den polska förkortningen praw skulle motsvaras av den välkända svenska förkortningen jur. Det bör emellertid sägas, att det går att hitta fram till de svenska motsvarigheterna till de polska förkortningarna i den tvåspråkiga förkortningslistan i början av ordboken.

b) SPO som passiv ordbok för polacker

Mycket av det som sades i föregående avsnitt om PSO som passiv ordbok för svenskar gäller om SPO som passiv ordbok för polacker. Men det måste ändå konstateras, att SPO är bättre som passiv ordbok än PSO. Betydelsedifferentieringarna tycks vara ungefär likvärdiga i de båda ordböckerna (fackområdesangivelserna är på svenska i SPO), men hänvisningarna från besvärliga ordformer till motsvarande grundformer tycks vara betydligt fler, och betydligt konsekventare genomförda, i SPO än i PSO. Så får användaren t.ex. hänvisningar från imperfekt- och supinumformerna till grundformerna av alla starka verb. Vidare ger SPO i princip tillräckliga böjningsuppgifter i resp. artiklar för alla svenska substantiv och verb (jfr dock nedan), medan PSO inte ger några böjningsuppgifter för de polska verben och endast genusuppgifter för substantiven.

c) SPO+PSO som aktivt ordboksverk för svenskar

En svensk som använder (i första hand) SPO och (i andra hand) PSO i samband med textproduktion på polska är naturligtvis betjänt inte bara av att få polska ekvivalenter, han behöver också få veta hur dessa – om det är fråga om verb eller substantiv – böjs. Här är uppgifterna i SPO

och PSO tyvärr inte tillräckliga; den enda böjningsmorfologiska uppgift som över huvud taget ges om polska ord är uppgift om substantivens genus. Denna uppgift ges i gengäld i båda ordböckerna, vilket i förbigående sagt förefaller vara en överlappsgärning.

Det ska nu åter understrykas, att den polska böjningsmorfologin är till ytterlighet komplicerad, och att det inte är någon lätt uppgift att ens i en polsk-svensk ordbok ge fullständiga böjningsuppgifter för alla verb och substantiv. Troligen är det fördelaktigast att använda sig av något slag av siffersystem, så som t.ex. görs i en polsk-tysk ordbok av något större omfång än Kubickis båda ordböcker (Bzd´ga, Chodera & Kubica 1973). Ett utdrag ur en verbartikel i den polsk-tyska ordboken jämte motsvarande ställe i den 50-sidiga översikten över polskans böjningsmorfologi ser ut på följande sätt; hänvisningen görs som synes med den romerska ettan (endast en del av böjningsmönstret återges här):

Fig. 4. Utdrag ur Bzd´ga, Chodera & Kubica (1973)

Förvisso vore det önskvärt att något liknande kunde genomföras också i en polsk-svensk ordbok, och så våldsamt utrymmeskrävande skulle det inte behöva vara (kanske 5–10% av PSO:s nuvarande omfång; översikten i den polsk-tyska ordboken kunde ev. förenklas och förkortas). Man måste dock ha förståelse för att Kubicki och förlaget ännu så länge avstått från att göra denna satsning.

Däremot förtjänar SPO+PSO allvarlig kritik för sättet att lämna uppgifter som har med de polska verbens aspekt att göra. Polskan, liksom de flesta andra slaviska språk, kännetecknas ju av att de flesta verb uppträder "parvis", med en imperfektiv och en perfektiv variant. Ett

svenskt verb motsvaras sålunda redan av denna anledning oftast av två polska verb, ett imperfektivt och ett perfektivt, och för den som använder en svensk-polsk ordbok för textproduktion på polska är det viktigt att få båda dessa verb som (partiella) ekvivalenter. Men i SPO ges oftast bara de imperfektiva polska motsvarigheterna till de svenska verben. Detta hade kunnat accepteras, om det kompletterande perfektiva verbet generellt hade givits i motsvarande artikel i PSO. Men så sker bara i vissa fall, och aldrig eller nästan aldrig, vad vi kan se, när perfektiveringen sker genom prefigering.

Ett enkelt exempel kan åskådliggöra, också för icke-slavister, hur allvarlig den påtalade bristen är. Det svenska verbet *installera* motsvaras i den tekniska betydelsen ('montera' o.d.) av två polska verb, det imperfektiva *instalować* och det perfektiva *zainstalować*. Det finns ingen regel som säger att perfektiveringen just i detta fall åstadkoms med prefixet *za-*, och i många kontexter är det helt nödvändigt att använda det perfektiva verbet, alltså *zainstalować*. Men det finns inget enkelt sätt för den svenske användaren att hitta fram till detta verb; de relevanta artiklarna i SPO (betydelsemoment 2) resp. PSO ser ut så här:

[...]

Fig. 5. Artikeln **installera** i SPO

Fig. 6. Artikeln **instalować** i PSO

Det enda sättet för den svenske användaren att få reda på den perfektiva motsvarigheten till *instalować* är genom trial-and-error, prövning av olika prefigeringsmöjligheter jämte kontroll mot PSO. När han till sist kommer till artikeln **zainstalować (si')**, finner han där en hänvisning som visar att han kommit rätt:

Fig. 7. Artikeln **zainstalować (si')** i PSO

Men detta är självfallet inte tillfredsställande. Aspektinformationen om *(za)instalować* och många, förmodligen flera tusen, andra polska verb borde ha givits på det sätt som är standard i slavisk lexikografi och som tillämpas exempelvis i Bzd'ga, Chodera & Kubica (1973, 1978):

Fig. 8. Artikeln **installieren** i Bzd'ga, Chodera & Kubica (1978)

Fig. 9. Artikeln **instalować** i Bzd'ga, Chodera & Kubica (1973)

En komplettering av aspektinformationen i den antydda riktningen, helst både i SPO och PSO men i varje fall i PSO, bör ha högsta prioritet i en eventuell andra upplaga.

Om sålunda den morfologiska informationen om polskan på flera sätt är otillräcklig för den svenske användaren, förtjänar SPO(+PSO) som aktiv ordbok å andra sidan stort beröm för flera andra saker. Betydelsedifferentieringen är, också från den svenske användarens synpunkt (jfr ovan), utmärkt väl genomförd, ofta med stöd av antydningar om synonymer eller om selektionsförhållanden i mindre stil. Se t.ex. följande artiklar:

Fig. 10. Artikeln **lyhörd** i SPO

Fig. 11. Artikeln **lysa** i SPO

Antalet mer eller mindre fasta fraser som tas upp är så stort man kan begära, och ett betydande antal viktiga prepositionskomplement (t.ex. i fraser som *arg på ngn*, *lärare i ngt*) översätts; också annan information av valenskaraktär ges i fullt tillfredsställande omfattning. I dessa avseenden är SPO faktiskt fullt jämförbar med de största svensk-engelska och svensk-tyska ordböckerna (jfr Malmgren 1995).

d) PSO+SPO som aktivt ordboksverk för polacker

Den polske användaren av PSO+SPO får fullt tillräcklig böjningsinformation om alla svenska verb och substantiv, huvudsakligen dock i den svensk-polska ordboken. De enda morfologiska uppgifter om svenska ord som ges i PSO är genusuppgifter för substantiven (med markeringen *n* vid neutrer och utan markering vid utrala substantiv). Eftersom den polske användaren ändå måste gå vidare till SPO för att få fullständiga böjningsuppgifter kan man diskutera hur meningsfullt det är att över huvud taget ge morfologiska uppgifter för svenska ekvivalenter i PSO.

Arrangemanget att huvudsakligen placera böjningsinformationen om de svenska orden i SPO fungerar emellertid bra, bortsett från en liten detalj. Informationen om substantiven och de starka verben ges i klartext, men informationen om de svaga verben ges med en siffra som visar konjugationstillhörighet (första, andra eller tredje konjugationen). Detta må väl kunna accepteras, även om man måste känna till en del regler för att bilda de rätta verbformerna, men bara under förutsättning att användaren kan slå upp böjningsmönstren för varje konjugation i inledningen. Av obegriplig anledning saknas emellertid denna information. Hur många polacker kan förväntas känna till de gängse koderna för det svenska verbböjningssystemet? Inte ens svenska användare torde göra det i någon större utsträckning.

Beträffande betydelsedifferentiering, valens och fraseologi kan vi i stort sett nöja oss med att upprepa berömmet från föregående avsnitt, med en liten reservation. Kubicki har en i och för sig vällovlig ambition att träffa samma stilläge hos ekvivalenterna som hos källspråkets ord och fraser. Men de svenska översättningarna blir inte alltid hundra-procentigt idiomatiska, och ibland känns de inte fullt brukliga. Vi återkommer med exempel i nästa avsnitt.

Som hjälpmedel för textproduktion – i allmänspråklig mening – på svenska är PSO+SPO sålunda mycket användbart, betydligt användbarare än SPO+PSO för textproduktion på polska. Men beklagligt nog fattas en sak för att PSO+SPO ska kunna betraktas som ett fullvärdigt aktivt ordboksverk för polacker: uttalsuppgifter om svenska ord. Här är ytterligare en mycket viktig – men ganska arbetskrävande – komplettering att göra i en eventuell andra upplaga, om resurserna räcker till, och liksom böjningsuppgifterna bör uttalsuppgifterna i så fall placeras i anslutning till de lemmatiserade svenska orden, alltså i SPO. (De polska

orden behöver däremot i allmänhet inga uttalsuppgifter eftersom deras uttal med få undantag är förutsägbara på grundval av stavningen; däremot behövs kortfattade polska uttalsregler.)

5. En närläsning av några utdrag ur PSO och SPO

Vi ska nu redovisa resultatet av en närläsning av 12 sidor (ca 2%) i vardera ordboken: s. 50–52, 180–182, 350–352 och 500–502 i SPO och s. 50–52, 200–202, 400–402 och 600–602 i PSO. Vi tar främst upp uppslagsord och fraser som ordböckerna ev. kunde kompletteras med resp. ev. överflödiga uppslagsord och fraser, ev. felaktiga eller icke-idiomatiska översättningar eller andra lingvistiska fel samt rena tryckfel.

a) SPO

Uppslagsord och fraser. Några tämligen överflödiga uppslagsord på de 12 sidorna är *begabba* (mycket ålderdomligt, vilket f.ö. inte anges), *guldvaske* och *trumslagarpojke*; flera andra sammansättningar kunde nämnas. Några nu saknade ord som med betydligt större rätt skulle försvara en plats är *befryndad*, *begåvningsreserv*, *guide* (!), *gummiparagraf*, *guru* (bl.a. i frasen *ekonomisk guru*), *ostridig*, *osportslig*, *trofé* (!), *trollkrets* och *trubadur* (!). Åtminstone tre av dessa ord måste hänföras till kategorin otvetydiga missar. Helt optimalt tycks alltså inte lemmaurvalet i SPO vara, givet antalet 46.000, men antalet förbisedda goda uppslagsord tycks ändå inte vara alltför stort.

Mot uppsättningen av fraser och exempel finns inte mycket att anmärka. Möjligen saknar man fraserna *gå i skolan* och *gå runt* i den ekonomiska betydelsen i den imponerande artikeln *gå*, och frasen *jag är i begrepp att gå* kunde med fördel bytas ut mot *jag står i begrepp att gå*. Vidare är det tveksamt om man kan säga *gyckla över ngn*, och frasen *gå i otakt* hade försvarat en plats i artikeln *otakt*. Frasen *begränsade resurser* är upptagen under lemmat **begränsa** trots att lemmat **begränsad** finns. Men detta är relativa petitesseer; på det hela taget är behandlingen av fraseologi och syntaktiska konstruktioner imponerande i SPO.

Tryckfel o.d. Det måste nog sägas att ordboken hade mått väl av ytterligare en korrekturläsning; det är lite för många tryckfel. Oftast tycks det dock vara fråga om skönhetsfel, t.ex. typografiska fel, som inte behöver leda läsaren vilse. Här är några artiklar på de 12 sidorna där fel

stilsort och/eller grad i större eller mindre utsträckning insmugit sig: **beljuga** (en av bokstäverna i den polska ekvivalenten har råkat bli kursiv), **gynna** (*m el. f. i st. f. m el. f.*), **gå**, bet.moment 15, **ornat** (fel grad på fackområdesmarkeringen). Vi ska inte trötta läsarna mera med detta.

b) PSO

Uppslagsord, betydelser och fraser. Några saknade uppslagsord på de 12 sidorna som ev. skulle försvara en plats är *cichobie`ny* ('tystgående'), *listownik* ('ett slags brevlåda'), *pryncypa* [] ('chef'), *prywatyzowaç* ('privatisera') och *przebarwienie* ('för stark färgning'). Ett inte omistligt ord är *cichodajka* ('kvinna som då och då prostituerar sig'). I artikeln **ciemnieç** (huvudbet. 'mörkna') saknas betydelsen 'anta intensivare färg'. I artikeln **przebiec** saknar man kanske frasen *szmer przebieg* [] *po sali* ('det sorlade i salen'). Några andra fraser som kunde övervägas är *prywatna inicjatywa* ('privat initiativ'), *prywatna w[]asnoÊç* ('privat egendom', ett viktigt begrepp i postkommunismens Polen!), *ciemny typ* ('en skum typ') och *cieszyç si´ na widok kogoÊ* ('vara glad att träffa ngn'). Överflödig är kanske frasen *lubiç tafczyç* ('tycka om att dansa').

Översättningar. De svenska översättningarna är säkert så gott som alltid korrekta, men det händer att de får ett egendomligt stilvärde eller att de inte känns helt idiomatiska. Kubicki har bl.a. ambitionen att översätta polska ordspråk med svenska ordspråk också när dessa är tämligen obrukliga; ibland får man intrycket att han själv har skapat ordspråksliknande vändningar. Här måste man anbefalla den polske användaren en viss försiktighet. Det skulle göra ett komiskt intryck om en polack presterade svenska vändningar som *ett bugat huvud blir sällan avhugget*, *nyfikenhet driver fågeln i snaran* eller *ur ett tomt kärlek kan inte ens Salomo ösa*. Det är möjligt att dessa översättningar mest är avsedda för den svenske användaren, men hur ska den polske användaren veta att det inte är fritt fram att använda dem? Stor försiktighet är vidare av nöden vid användandet av de svenska könsord (*mus*, *kussimurra*, *månta* m.fl.) som PSO erbjuder en rik provkarta på, ibland med stilmarkeringen "posp" ('vardagligt') som klart otillräcklig varningsflagga. Några exempel på stilistiskt inte fullt lyckade översättningar är vidare *han är inte korkad* i st. f. *han är inte dum* samt *jag kan inte stå ut med sådana människor* i st. f. *jag står inte ut ...*.

6. PSO som hjälpmedel vid läsning av en polsk dagstidning

Vi redovisar slutligen resultatet av läsning av tre längre artiklar – en sportartikel, en politisk artikel och en kulturartikel – i den stora dagliga tidningen *Gazeta Wyborcza* (31/7 1996) med PSO som hjälpmedel. Vi tar endast upp ord eller delbetydelser av ord som förekommer i artiklarna men saknas som uppslagsord i ordboken.

Det enda ordet i sportartikeln (s. 1 i tidningen) som saknades i PSO var *czasówka* ('tempolopp (på cykel)'). Lemmat *tempolopp* saknas f.ö. även i SPO. Dessutom förekommer i tidningsartikeln kollokationen *osada kajakarzy* ('kanotlag, kanotbesättning'), medan ordboken endast ger översättningen 'roddarlag' till *osada*.

Tre ord av betydelse i den politiska artikeln (s. 5) saknas i PSO: *legislacja* ('lagstiftning'; det polska ordet finns som ekvivalent till detta ord i SPO), *internetowy* ('hörande till Internet') och *minimalizować* ('minimera'; detta ord saknas som uppslagsord i SPO, vilket är en betydande miss).

Även kulturartikeln (s. 8) innehåller tre ord av viss betydelse som saknas i PSO: *akademizm* ('akademism'), *egzystencjalny* ('existentiell'; även om *egzystencjalizm* finns är betydelsen av det polska adjektivet inte helt härledbar från substantivet, lika lite som betydelsen av *existentiell* är härledbar från *existentialism*) samt *perfekcyjny* ('perfektionistisk' – detta ord liksom *perfektionist* saknas även i SPO, vilket är en klar miss).

Sammantaget gav läsningen av de tre artiklarna sju ord (och en kollokation) av viss betydelse som saknas i SPO. Det är nog en täckningsgrad som är ungefär vad man kan vänta sig av en ordbok med 37.000 uppslagsord. Möjligen bortsett från *legislacja* och *perfekcyjny* vill vi inte utan vidare hävda att något av de sju orden hade platsat i PSO med större rätt än de ord som nu är upptagna. Men slutsatsen av det lilla testet kan möjligen vara att det finns skäl att överväga att ta in ytterligare några tusen ord i nästa upplaga av PSO.

7. Sammanfattning

Kubickis ordboksverk innebär ett jättekliv framåt för den svensk-polska lexikografin. Att det är lätt att påvisa brister, delvis av rätt allvarligt slag, är egentligen bara naturligt med tanke på att ingen tillnärmelsevis jämförbar svensk-polsk eller polsk-svensk ordbok tidigare existerat. Sin stora styrka har ordboksverket i den relativt sett mycket grundliga behandlingen av fraseologi och valens. Också betydelsedifferentieringen är mycket väl genomförd. Lemmaurvalet är inte optimalt men acceptabelt, och det hade varit önskvärt med ett något större lemmabestånd. De övriga förbättringar som föreslagits i recensionen bör ha följande

prioritet i den andra upplaga, som förhoppningsvis kan komma till stånd så småningom: 1) Förbättring av behandlingen av de polska verbens aspekt 2) Förbättring av bruksanvisning och ordboksgrammatik 3–4) Införande av uppgifter a) om böjningen av polska substantiv och verb b) om uttalet av svenska ord 5) Makrostrukturen, bl.a. vissa egendomliga nischningar, bör ses över.

Referenser

- Berkov, Valerij 1987: *Russisk-norsk ordbok*. Moskva: Russkij jazyk.
- Berkov, Valerij 1996: Passive vs. Active Dictionary. A revision. I: Martin Gellerstam et al (eds.), *Euralex '96. Proceedings I–II*. Göteborg: Göteborg University, Department of Swedish, 547–550.
- Bzd'ga, Andrzej, Jan Chodera & Stefan Kubica 1973: *Podr'czny s[łownik polsko-niemiecki/Handwörterbuch Polnisch-Deutsch*. Warszawa: Wiedza Powszechna.
- Bzd'ga, Andrzej, Jan Chodera & Stefan Kubica 1978: *Podr'czny s[łownik niemiecki-polski/Handwörterbuch Deutsch-Polnisch*. Warszawa: Wiedza Powszechna.
- Malmgren, Sven-Göran 1995: Prepositionsfraser i tvåspråkiga ordböcker med svenska som källspråk: en undersökning och några förslag. I: *LexicoNordica* 2, 79–88.
- Svensk ordbok*. Utarbetad vid Språkdata, Göteborgs universitet. Sthlm: Esselte 1986.